

OCJENE I PRIKAZI

Božana NIŠEVA, Karolína SKWARSKA, David BLAŽEK (ur.), *Moderní slovanská lexikografie*, Slovanský ústav AV ČR, v. v. i., Prag 2017., 317 str.

Zbornik *Moderní slovanská lexikografie* sastoji se od 16 studija napisanih na engleskome i dvama slavenskim jezicima (češkome i bugarskome) o važnim problemima iz područja slavenske dijakronijske i sinkronijske leksikografije. Zbornik je nastao u sklopu projekta *Slavenska leksikografija na početku 21. stoljeća (Slovanská lexikografie počátkem 21. století)* pod vodstvom Instituta za slavenske studije u sklopu Češke akademije znanosti (*Slovanský ústav AV ČR*) i Instituta za bugarski jezik u sklopu Bugarske akademije znanosti i umjetnosti (*Институтът за български език »Професор Любимир Андрейчин«*). Cilj je ove knjige prikazati stanje u slavenskoj, u prvome redu češkoj i bugarskoj, leksikografiji te pokušati riješiti neke probleme povezane s digitalizacijom povijesnih rječnika, strukturom natuknica pojedinih rječnika, pristupom problematičnim skupinama riječi ili višerječnim izrazima, novotvorenica (semantizacija u dvojezičnim rječnicima novotvorenica, pristup višerječnim izrazima i svezama itd.), valencijskom strukturom u višejezičnim rječnicima itd. Knjiga se bavi i primjenom modernih leksikografskih dostignuća pri opisu suvremenih jezika, ali i leksikografskim pristupom starijim jezičnim slojevima. Nakon uvoda na češkome (str. 7–10), bugarskome (str. 10–12) i engleskome (str. 13–15), koji potpisuje Božana Niševa, slijede dva velika tematska bloka, od kojih se prvi, naslovljen *Moderní diachronní lexikografie* (str. 19–89), bavi dijakronijskom, a drugi, naslovljen *Moderní synchronní lexikografie* (str. 89–279), sinkronijskom leksikografijom. Nakon tih tematskih blokova slijede sažetci priloga (str. 279–286), popis literature (str. 286–313), kazalo imena (str. 313–317) i popis autora s njihovim e-adresama (str. 317).

Prvi tematski blok *Moderní diachronní lexikografie* sastoji se od triju dijelova. Prvi je dio naslovljen *Paleoslovenistické slovníky a databáze* (str.

19–61) i sastoji se od triju priloga: Františka ČAJKE *Addenda to the Old Church Slavonic Dictionary (Lexicon linguae palaeoslavonicae V. – Addenda et corrigenda)*, Štefana PILÁTA *The GORAZD project – Digital Portal of Old Church Slavonic* i Martine CHROME *The Dictionary of Earliest Old Church Slavonic Relics (Старославянский словарь [по рукописям X–XI веков] and its Forthcoming Revised and Supplemented Edition)*. Drugi je dio posvećen etimološkim rječnicima i naslovljen je *Etymologické slovníky* te sadržava prilog Hristine DEJKOVE *За гнездовия начин на разполагане на материала в Българския етимологичен речник – принципи, цели, проблеми*. Treći je dio posvećen dijalektnim rječnicima i naslovljen je *Nářeční slovníky a databáze* te sadržava prilog Michala VAŠÍČEKA *Materiály Ivana Paňkeyuče pro slovník jihokarpatských ukrajinských nářečí*.

Drugi tematski blok *Moderní synchronní lexikografie* sastoji se od četiriju dijelova. Prvi je dio naslovljen *Výkladové slovníky* i sadržava priloge Olge MARTINCOVE *V-ová příslovce ve výkladovém slovníku současné češtiny*, Atanaske ATANASOVE *Корпусният подход в лексикографията (с оглед на приложението му при изработването на Речника на българския език)* i Vanine SUMROVE *За българската лексикографска интерпретация на феминативите*. Drugi je dio naslovljen *Slovníky nových slov* i sadržava priloge Diane BLAGOEVЕ *Семантизация на неологизмите в съвременната славянска двуезична неография – подходи и решения*, Sije KOLKOVСKE *Явлението вариантност и неговите прояви в българската неология (с оглед на лексикографската практика)*, Nadežde KOSTOVE *Новите глаголи в българския език – лексикална семантика и лексикографско представяне*, Diane BLAGOEVЕ i Dimitra KOLEVA *Българско-чешки речник на неологизмите от областта на спорта – лексикографска параметризация*, Davida BLAŽEKA *Neologismy ve slovinské terminologii výpočetní techniky* te Božane NIŠEVE *Víceslovná pojmenování v bulharských a českých slovnících neologizmů*. Treći je dio naslovljen *Valenční slovníky* i sadržava prilog Karolíne Skwarske *Lexikografické zpracování syntaktických a sémantických vlastností sloves ve vícejazyčném valenčním slovníku*. Četvrti i posljednji dio naslovljen je *Slovníky encyklopedické* i sadržava prilog Cveteline GEORGIEVE *Речник тезаурус без аналог в славистиката*.

U prilogu *Addenda to the Old Church Slavonic Dictionary (Lexicon linguae palaeoslavonicae V. – Addenda et corrigenda)* František Čajka govori o knjizi dodatka rječniku *Slovník jazyka staroslověnského – Addenda et corrigenda*. U uvodu rada govori o nastanku *Slovníka* i predstavlja njegovu koncepciju, zatim govori o prošlosti i sadašnjosti dodatka *Addenda et corrigenda*.

da. Ističe da je devedesetih godina prošloga stoljeća V. Konzal pripremio 17 stranica rukopisnoga materijala koji je sadržavao popise osnovnih problema, novih načela i tehnika za doradu, dodatke unosima, upute za standardizaciju natuknica te popise novih unosa i slovnih pogrešaka. Čajka govori i o ideji da se pristup *Slovníku* omogući i u digitalnome obliku te ističe da se sastanci o digitalizaciji i OCR-u provode od 1992. Govori i o raspravi koja se vodila o tome treba li napraviti novu inačicu *Slovníka*, od čega se odustalo i odlučeno je da će se objaviti upravo ta *Addenda et corrigenda*. Kao važan se iskorak u odnosu na izvornu koncepciju *Slovníka* ističe i dodavanje engleskih isto-vrijednica. Čajka ističe da je do konačne odluke o objavljivanju dodatka došlo u Moskvi 2007., gdje je odlučeno da će to biti službeni leksikografski projekt koji se provodi u sklopu rada Komisije za starocrkvenoslavensku leksikologiju i leksikografiju pri Međunarodnome odboru za slavistiku. Izradu dodatka institucijski su podržali Institut za slavenske studije Češke akademije znanosti i Češka zaklada za znanost (*Grantová agentura České republiky – GA ČR*). Čajka navodi i sve urednike toga projekta. Od 2009. do 2016. izdano je osam brojeva dodatka od 64 stranice koji će činiti peti svezak *Slovníka*. Plan je da cjelokupni materijal bude dostupan u projektu *GORAZD*, o kojemu u ovome zborniku detaljnije piše Štefan Pilát. Čajka ističe ciljeve sastavljanja dodatka: oblikovati dopune i naznačiti ispravke postojećih natuknica prvoga sveska *Slovníka*, sastaviti natuknice na temelju novih ekscerpcija i neiskorištenih izvora. Ističe da je jedan od uzroka za pokretanje takvoga projekta i činjenica da su se promijenila načela sastavljanja natuknica. U radu se zatim objašnjavaju postupci pri sastavljanju dodatka – odabir fontova, načini pisanja pojedinih dijelova natuknice, oznake, podjele na odlomke, načini obilježavanja promjena i sl. Slijedi popis novih izvora. Navode se promjene u pristupu pojedinim izvorima. Dodani su grčki i latinski izvori koji su u međuvremenu pronađeni, ispravljene su pogreške pri navođenju sinonima, sinonimi su dopunjeni i međusobno jedan na drugi upućuju. Navodi se da je riječ o ukupno 504 stranice kojima je cilj olakšati uporabu *Slovníka*. Na kraju se rada navode bibliografski podatci o objavljenim svescima.

U prilogu Štefana Piláta prikazuje se projekt *GORAZD*, kojemu je cilj omogućiti veću dostupnost različitih rječnika starocrkvenoslavenskoga jezika. Na početku rada Pilát ističe da mrežna i digitalna izdanja rječnika od devedesetih godina postaju standardom leksikografskoga rada. Kao glavne prednosti digitalne leksikografije ističe dostupnost, laku pretragu, lakše posuvremenjivanje i financijsku pristupačnost jer nema potrebe za skupim pripremanjima tiskanih izdanja. Navodi da je trenutačno u tijeku postupak digitalizacije povijesnih

rječnika mnogih slavenskih jezika. Od projekta do projekta razlikuje se stupanj pretraživosti s obzirom na to mogu li se pretraživati samo kanonski oblici dok je ostatak teksta nestrukturiran ili su mogućnosti pretraživanja veće i omogućuju pretraživanje po vrstama riječi, sinonimima, grčkim i latinskim istovrijednicama itd.) te omogućavaju li povratne informacije korisnika. U sklopu projekta *GORAZD* dostupnima bi osim rječnika trebali postati i kartotečni indeksi. Kao glavne se prednosti toga projekta ističu laka dostupnost, mogućnost promjene natuknica i definicija, dodavanje natuknica, unaprjeđivanje strukture itd. Ističe se da je najvažniji dio projekta digitalizacija *Slovnika*, a kao jedna od novosti ističe se prelazak s latinskoga kao metajezika na engleski, a engleske će se istovrijednice dodati uz češke, ruske i njemačke. Omogućit će se i napredno pretraživanje prema gramatičkim značajkama, pretraživanje s obzirom na pojavu u određenome spomeniku te pretraživanje prema engleskim, ruskim, češkim, njemačkim, grčkim i latinskim istovrijednicama. Dostupnost kartica omogućit će pretragu izvora i za natuknice kojima nisu navedeni svi primjeri (označene oznakom *Exh.*). U radu se zatim navode podatci o tehnologiji kojom se služilo pri digitalizaciji rječnika i prikazuje se proces optičkoga prepoznavanja znakova (Optical Character Recognition, skraćeno OCR) *Slovnika*. Cilj je projekta bio i unaprijediti tehnologiju za prepoznavanje starocrkvenoslavenskoga i grčkoga. Dio je projekta i razvoj triju alata – generatora natuknica, koji će samostalno ekscerpirati natuknice iz teksta, poveznicu na uređivanje i restrukturiranje natuknica i modul za izvoz podataka. U radu se ističe i otvorenost projekta *GORAZD* međunarodnoj suradnji.

U prilogu Martine Chrome prikazuje se povijest nastanka jednosvezačnoga rječnika *Старославянский словарь (по рукописям X–XI вв.)*, opisuje se tijek sastanaka o rječniku i napredak rada na njemu. Izvorno je izdanje objavljeno u Moskvi 1994., a novo se izdanje priprema u Institutu za slavenske studije pri Češkoj akademiji znanosti od 2000. U radu su navedene i promjene u pristupu odabiru natuknica i strukturi rječničkoga članka. Također, ističe se da je izvorno izdanje rječnika bilo u prvome redu namijenjeno ruskomu visokom obrazovanju, a da dodatak engleskih istovrijednica proširuje broj mogućih korisnika.

Prilog Hristine Dejkove započinje kratkim prikazom povijesti bugarskih etimoloških istraživanja od 50-ih godina 20. st. pod vodstvom akademika Vladimira Georgieva u Institutu za bugarski jezik pri Bugarskoj akademiji znanosti. Osobit je cilj početka toga bavljenja etimologijom bio istražiti podrijetlo riječi koje ne postoje u ostalim slavenskim jezicima. Rječnik se izra-

đuje u skladu s najnovijim dosezima etimološke leksikografije. Cilj mu je biti znanstvenim rječnikom koji će obuhvatiti cjelinu bugarskoga leksika, dijalektni leksik i stare riječi. Materijalu se pristupa tako da se natuknice obrađuju u obliku tzv. gnijezda, unutar kojega su natuknice složene azbučnim redom. Osobito je važan doprinos ovoga rječnika činjenica da donosi prethodno neobrađene riječi, osobito dijalektne. Iscrpno se prikazuje obrada natuknica u obliku gnijezda i struktura rječničkoga članka uz niz primjera te se objašnjavaju slučajevi odstupanja od toga načela oblikovanja rječnika.

U prilogu Michala Vašičeka prikazuje se rad na materijalu koji su skupili Ivan Paňkevyč i njegovi učenici za rječnik ukrajinskoga južnokarpatškog dijalekta. Navode se okolnosti Paňkevyčeva rada. On je uglavnom skupljao materijal tijekom 20-ih i 30-ih godina 20. st. u supkarpatskoj Ruteniji i istočnoj Slovačkoj. Taj su rad 50-ih i 60-ih godina 20. st. proširili njegovi studenti. Skupljeni materijal obuhvaća više od 116 000 dijalektnih riječi dobivenih terenskim istraživanjima i ekscerpiranjem književnih izvora, pri čemu dvije trećine materijala čini materijal skupljen terenskim istraživanjima, a jednu trećinu materijal iz književnosti, uglavnom iz starijih izdanja. Taj se materijal trenutačno obrađuje u Institutu za slavenske studije pri Češkoj akademiji znanosti. Materijal će biti dostupan u obliku elektroničke baze. Donosi se opis elemenata natuknice i popis najzastupljenijih mjesta odakle je materijal skupljen te suradnici koji su na tome radili ili čiji će materijal također biti uključen u tu bazu.

Drugi tematski blok prikazuje modernu sinkronijsku leksikografiju. Prilog Olge Martincove pokušaj je osmišljavanja načina kako u suvremenome rječniku češkoga jezika obraditi priloge koji su oblikom povezani s odglagolskim pridjevima s dometkom -vý i njegovim inačicama. U radu se leksički i semantički analizira ekscerpirani materijal. U prilogu Atanaske Anatanasove pokazuje se primjena korpusno utemeljenoga pristupa pri izradi *Rječnika bugarskoga jezika* (Речник на български език). Vanina Sumrova u svojemu se prilogu bavi obradom mocijskih parnjaka u bugarskim jednojezičnim rječnicima.

Drugi dio ovoga tematskog bloka sadržava priloge Diane Blagoeve, Sije Kolkovske, Nadežde Kostove, Diane Blagoeve i Dimitra Koleva, Davida Blažeka i Božane Niševe, koji se bave rječnicima neologizama i s njima povezanim problemima. Diana Blagoeva bavi se semantizacijom neologizama u modernoj slavenskoj dvojezičnoj neografiji. Sija Kolkovska bavi se trima tipovima inačica (fonetskim, grafijskim i gramatičkim) koje su raširene u bugarskoj neologiji te prikazuje probleme u njihovoj obradi u rječniku bu-

garskoga jezika iz 2010. Nadežda Kostova proučava glagolske neologizme, koji čine samo 7 % novotvorenica u bugarskome jeziku, a većinom nastaju od imenica i odnose se na područje informatike. Diana Blagoeva i Dimitar Kolev bave se sportskim novotvorenicama u bugarskome i češkome jeziku te predstavljaju *Bugarsko-češki dvojezični rječnik novotvorenica*. David Blažek piše o novotvorenicama u slovenskome računalnom nazivlju. Božana Niševa piše o frazeologiziranim i nefrazeologiziranim višejezičnim jedinicama koje su uključene u rječnike novotvorenica te uspoređuje bugarsku i češku praksu.

Treći je dio ovoga tematskog bloka posvećen valencijskim rječnicima. Karolina Skwarska predstavlja nekoliko valencijskih rječnika, a posebnu pozornost posvećuje ruskome i poljskome stupcu u *Valencijskome rječniku čeških glagola* (Vallex).

Posljedni dio knjige bavi se enciklopedijskim rječnicima. U njemu je prilog Cveteline Georgieve u kojemu se predstavlja prvi rječnički tezaurus u slavenskoj leksikografiji. Taj rječnik rekonstruira lingvističku sliku obitelji i rodbinskih odnosa u bugarskome jeziku.

Zbornik prikazuje dosege suvremene bugarske i češke leksikografije te promišljanja o budućim smjerovima leksikografije te najvećim i najvažnijim trenutačnim leksikografskim problemima, ali je ujedno i prikaz povijest leksikografije tih dviju zemalja te najvažnijih leksikografskih projekata koji su trenutačno u tijeku. Iz zbornika su također vidljivi dojmivi dosezi leksikografije tih zemalja, a zbornik je i poticaj na daljnji razvoj leksikografskoga rada.

ANA MIHALJEVIĆ

Hrvatske glagoljične i ćirilične isprave iz zbirke Stjepana Ivšića 1100. – 1527., Acta Croatica. Hrvatski spomenici, knj. 1, u latinicu preslovio i bilješke napravio Stjepan IVŠIĆ, Transliteraciju osuvremenio, bilješke dopunio i za tisak priredio Josip BRATULIĆ, Kazala osobnih imena i mjesta sastavio Zoran LADIĆ, HAZU, Zagreb, 2017., 532 str.

Hrvatski srednjovjekovni pravni tekstovi zauzimaju posebno mjesto u hrvatskoj filologiji. Oni nisu privlačili pažnju samo nas filologa, nego i šire stručne javnosti, poglavito povjesničara i pravnih povjesničara. Kada godine 1863. izlaze *Acta croatica* Ivana Kukuljevića, stvorili su se plodni uvjeti za istraživanje starohrvatskih pravnih spomenika s raznih aspekata – društveno-političkih, nacionalnih, pravno-povijesnih, filoloških i literarnih. *Acta croatica*